

LUKA VIDMAR

TŘI FÁZE VZTAHŮ MEZI JERNEJEM KOPITAREM A ČECHY

Abstrakt

Příspěvek pojednává o rozvoji vztahů mezi Jernejem Kopitarem a českou intelektuální elitou v letech 1808–1844. Zabýváme se třemi typy těchto vztahů: kontakt se Zlobickým, s Dobrovským a kontakt s romantiky. Tyto vztahy podstatně ovlivňovala Kopitarova osobnost a český nacionalismus. I přesto, že se mezi Kopitarem a českými intelektuály stupňovaly rozpory, získávaly obě strany ve všech fázích vzájemných vztahů důležité poznatky o slavistice a literatuře.

Abstract

The paper deals with the development of relations between Jernej Kopitar and Czech intellectual elite in the period 1808–1844. These relations had three stages: connection with Zlobický, connection with Dobrovský and connection with the Romanticists. They were mainly influenced by Kopitar's personality and Czech nationalism that were in fact in ever greater antagonism, but they nevertheless yielded important results for Slavic studies and literature in all phases.

Klíčová slova

Jernej Kopitar ■ Slovinci ■ Češi ■ kulturní styky ■ nacionalismus ■ slavistika

Key words

Jernej Kopitar ■ Slovenians ■ Czechs ■ cultural connections ■ nationalism ■ Slavic studies

Úvod

Jernej Kopitar významně ovlivňoval slovanské kulturní nacionalismy. Jako jeden z vůdčích evropských slavistů a filologů první poloviny 19. století je rozvíjel novými poznatky o historii jednotlivých jazyků a literatur a spojoval je v duchu austroslavismu, respektive pozdního panslavismu. Kvůli tomu byly jeho vztahy s národními intelektuálními elitami často složité. Nejméně problematické byly kontakty se Srby a Ukrajinci, jejichž potřeby se shodovaly s jeho modelem progresivního slovanského obrození.

Ukrajinci a Srbové proto často ochotně přijímali jeho pokyny. Jenže i mezi Srby našel Kopitar pouze jednoho spolupracovníka, se kterým byl zcela spokojený – Vuka Stefanoviće Karadžiće, a mnoho protivníků, jako např. karlovskeho metropolitu Stefana Stratimiroviće. Nejnapjatější byly Kopitarovy vztahy se Slovinci, Čechy a Rusy. Za nesoulad mohl často Kopitar, který od partnerů netrpělivě očekával plnění svých myšlenek a přijímání svých návrhů. Jeho vznětlivost se leckdy projevila dokonce v urážlivých dopisech a v neobjektivních cenzorských rozhodnutích. Ale o nic méně nebyly vzájemným neporozuměním vinny určité intelektuální elity, jejichž vlastní koncept národní kultury se stále více vzdaloval konceptu Kopitarovu, přitom ale v romantické subjektivnosti a vlastenecké vášni často zavrhovaly jeho argumenty nehledě na jejich opodstatněnost. Proto byl Kopitar ještě hluboce ve 20. století považován za pokryteckého, zlostného a zpátečnického služebníka Metternichova režimu a papežského Říma.

Kopitar se jako všichni slovinští osvícenci a obrozenci zvláště zajímal o Čechy jako o nejmocnější slovanský národ v převážně německé Svaté říši římské. Ještě okolo roku 1780 Slovinci, obzvláště průkopník národního obrození Marko Pohlin, obdivovali úspěchy, kterých Češi dosáhli v boji proti germanizaci veřejného života v době Marie Terezie a Josefa II. Vážili si předností českého obrození, které tolik chyběly slovinskému, a sice: velikosti a následné moci národa v habsburské monarchii, významné národní minulosti, resp. statutu království, podpory vlastenecké vysoké šlechty úzce spjaté s vídeňským dvorem, dlouhé literární tradice, jež obsahovala rovněž vyšší literární útvary, a v neposlední řadě také katedry českého jazyka na vídeňské i pražské univerzitě.¹ Kopitar, jakož i jiní Slovinci, veřejně chválil monumentální písemnictví a politickou samostatnost Čechů. Když se o tom ve Vídni ještě více poučil, psal v srpnu roku 1810 svému mecenáši a mentorovi Žigu Zoisovi: „Češi musí být zatraceně větší kabříáci než Kraňci. Kraňská, chorvatská a srbská literatura se mohou před českou schovat“². Ale do začátku 19. století byly slovinsko-české styky pouze občasné: Josef Dobrovský navštívil roku 1796 nebo 1797 Pohlina v Mariabrunnu a vyměnil si s ním několik dopisů,³

¹ VINTR, Josef: Josef Valentin Zlobický – ein vergessener tschechischer Patriot aus dem Wien der Aufklärung. In: *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: Život, dílo, korespondence*. Eds. Josef Vintř a Jana Pleskalová. Praha: Academia, 2004, s. 101–102.

² VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*. Ljubljana: Založba ZRC (Studia litteraria), 2010, s. 217.

³ KIDRIČ, France: *Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe*. Ljubljana:

Zois byl v kontaktu s filologem Maxmiliánem Václavem Šimkem⁴ atd. Až Kopitar začal s plánováním a trvalým spojováním slovinských a českých intelektuálů, a sice po příchodu do Vídně roku 1808.⁵

První fáze: Zlobický

První fázi Kopitarových styků s Čechy představuje známost s Josefem Valentinem Zlobickým, který byl od roku 1775 prvním profesorem na katedře českého jazyka a literatury na vídeňské univerzitě. Tento osvícenec se stal pro mladého Kraňce vzorem díky svým filologickým názorům, výborné znalosti slovanských jazyků a úspěšné kariéře, protože byl také cenzorem slovanských knih, úředníkem registratury a učitelem češtiny následníka trůnu.⁶ Kopitar považoval Zlobického za českého Blaže Kumerdeje, za uhlazeného a přívětivého tereziánského úředníka a slavistu staré školy, sám sebe měl za jeho legitimního následníka.⁷ Správně předpokládal, že může s jeho pomocí dosáhnout jmenování skriptorem vídeňské Dvorní knihovny. Profesorovu podporu si umínil získat knižními dary. To mu určitě vnukl sám Zlobický, který byl vášnivý bibliofil. Zlobický nejdříve obstaral Kopitarovi a jeho mecenáši Zoisovi novější díla českých jazykovědců Františka Martina Pelcla, Antonína Jaroslava Puchmajera a Františka Jana Tomsy výměnou za svou velikostí skromné dárky očekával nějaký starý hlaholský tisk. Kopitar tak Zlobickému na jaře roku 1809 spolu se svou mluvnicí daroval Zoisovo vydání hlaholského misálu, vytištěné v Římě roku 1631,⁸ sliboval mu jak

Znanstveno društvo v Ljubljani (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani, 7), 1930, s. 122.

4 NEWERKLA, Stefan Michael: Josef Valentin Zlobický im Kreise seiner Vorgänger und Zeitgenossen. In: *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: Život, dílo, korespondence*. Eds. Josef Vintr a Jana Pleskalová. Praha: Academia, 2004, s. 150.

5 VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*, op. cit., 2010, s. 216.

6 REICHEL, Walter: Josef Valentin Zlobický – erster Professor für böhmische Sprache und Literatur: Leben, Wirken und Verdienste vor dem Hintergrund der Aufklärung. In: *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: Život, dílo, korespondence*. Eds. Josef Vintr a Jana Pleskalová. Praha: Academia, 2004, s. 126–127.

7 VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*, op. cit., 2010, s. 217.

8 KIDRIČ, France: *Zoisova korespondenca 1808–1809*. Ljubljana: AZU (Korespondence pomembnih Slovencev, 1), 1939, s. 139, 163–164, 176.

drahocenné slovinské výtisky z 16., 17. a 18. století, tak i Dalmatinův překlad *Svetega pisma*, Hrenovo vydání evangelií a kázání Janeze Svetokriškého.⁹ Dobře věděl, že může počítat s Zoisovou velkorysostí.

Toto galantní vyměňování knih bylo i přes vypočítavost obou stran projevem vzájemné náklonnosti, dlouhodobě se ale vyplatilo více Zlobickému než Kopitarovi. Po smrti Zlobického na jaře roku 1810 Kopitar díky jeho doporučení obsadil uvolněný post cenzora slovanských knih, za několik měsíců rovněž získal místo v Dvorské knihovně.¹⁰ Zlobický tehdy skutečně nebyl zapomenut; Kopitar totiž začal sepisovat a zachraňovat jeho bohatou knihovnu, které hrozilo rozprodání. Usiloval o to, aby ji z úcty k vlastníkovi a kvůli významu pro Slovanstvo udržel ve Vídni – v Dvorské knihovně nebo alespoň v bibliotéce nějakého slovanského mecenáše, například haličského magnáta hraběte Józefa Maksymiliána Ossoliňského. Tento ušlechtilý záměr však nevyšel, neboť bibliotéku nakonec koupil hrabě Joseph Auersperg, který právě slavistické knihy rozprodal.¹¹

Vztah mezi Zlobickým a Kopitarem byl tedy vztahem mezi mecenášem a klientem. Určovaly to konvence, platící ve všech tříděně členěných společnostech, rovněž i v rakouské, na počátku 19. století. Starší státní úředník pomáhal svému mladému nezavedenému svěřenci postupovat ve společnosti, ten mu to pak vděčně vracel drobnými službami. Stejný hierarchický vztah měli i přes větší citovou náklonnost Zois a Kopitar.

Druhá fáze: Dobrovský

Poněkud odlišný byl vztah s Dobrovským, který znamenal další fázi Kopitarových styků s Čechy. Kontakt mezi nimi probíhal především dopisováním, proto ale nebyl o nic méně silný: začal v letech 1808–1809 a trval do smrti otce slavistiky roku 1829. Kopitar, pln obdivu k „mistrovi“ (jak ho nazýval), už od začátku usiloval v jejich vztahu o pokud možno rovnocenné postavení. K Dobrovskému se sice v prvních měsících

⁹ KIDRIČ, France: *Zoisova korespondenca 1809–1810*. Ljubljana: AZU (Korespondence pomembnih Slovencev, 2), 1941, s. 76, 127.

¹⁰ VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*, op. cit., 2010, s. 218–219.

¹¹ KIDRIČ, France: *Zoisova korespondenca 1809–1810*, op. cit., s. 147; REICHEL, Walter: Josef Valentin Zlobický – erster Professor für böhmische Sprache und Literatur: Leben, Wirken und Verdienste vor dem Hintergrund der Aufklärung, op. cit., s. 134.

jejich korespondence choval jako žák k učiteli, brzy se z něj však stal samostatný podporovatel¹² a také nemilosrdný kritik. Oba spojovalo přátelství, které nezničily ani občasně neshody. Vzájemnou náklonnost umožnila komplementárnost jejich zájmů, znalostí a také osobností. I přes velmi rozdílné povahy – Dobrovský byl samotářský melancholik, Kopitar pak agilní cholerik – se shodovali v racionalismu, intelektuální bystrosti a smyslu pro vypjatou ironii. Osvícenská realističnost je dostala do konfliktu s vášnivými českými a slovinskými nacionalisty (např. s Václavem Hankou a Janezem Nepomukem Primicem), o kterých se domnívali, že občas slavistice i národnímu obrození více škodí, než prospívají. Rovnováhu mezi vídeňským a pražským slavistou v neposlední řadě umožnilo jejich srovnatelnější sociální postavení. Někdejší jezuita Dobrovský měl sice velký rozhled, ale nebyl šlechtického původu a neměl důležitý post úředníka, Kopitar se roku 1810 vyšvihl do postavení cenzora a skriptora. Jeho mladické sebevědomí posílilo vědomí o náchylnosti Dobrovského k maniodepresivitě a hypochondrii.¹³ Proto se už roku 1809 odvážil doufat, že Dobrovského jednou vystřídá v pozici vůdčí osobnosti slavistiky.¹⁴

Přátelství bylo výborným základem pro odbornou spolupráci, která dosáhla svého vrcholu v přípravě mluvnice staroslověnštiny pod názvem *Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris*. Dobrovský začal toto životní dílo chystat roku 1809 právě na popud Kopitara.¹⁵ Kopitar ho více než desetiletí téměř v každém dopise povzbuzoval v díle, rovněž mu posílal údaje, rukopisy a knihy, kromě jiného i latinský překlad mluvnice Meletije Smotrického *Grammatiki slovenskija pravilnoe sintagma* ze Zoisovy knihovny.¹⁶ Příznačné je, že se jejich hlavní záměry v tvorbě mluvnice poněkud lišily. Kopitar Dobrovského nepovzbuzoval pouze z filologických, ale také z kulturně-politických, resp. austroslavistických důvodů. Přítelovou mluvnici totiž zamýšlel očistit liturgický jazyk srbské církve od rusismů, které byly zásadní překážkou v jeho návrhu přiblížování

¹² ŽELE, Andreja: Kopitarjeve zamere pri Čehih. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 481.

¹³ HLAVÁČKA, Milan: Josef Dobrovský a jeho doba aneb proměny doby a Dobrovského limity. In: *Josef Dobrovský: Fundator studiorum slavitorum*. Eds. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova a Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2004, s. 29.

¹⁴ KIDRIČ, France: *Zoisova korespondenca 1809–1810*, op. cit., s. 155.

¹⁵ Tamtéž, s. 132.

¹⁶ VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*, op. cit., s. 228–229.

Srbů západu.¹⁷ Už roku 1813 prohlédl část díla, v následujících letech sestavil vlastní doplnění, celek pak také korigoval a po vydání i přísně recenzoval.¹⁸ Mluvnice vyšla roku 1822 ve Vídni, jak si přál Kopitar, který v císařské metropoli viděl budoucí centrum Slovanstva. Podobně koordinovaně, především ale nezištně, pracovali Kopitar a Dobrovský při mnohých jiných příležitostech, například po objevu *Frizinských zlomků*. Dobrovský roku 1811 upozornil Kopitara na zprávu o jejich nalezení¹⁹ a přenechal mu jejich vydání. Sám pak roku 1814 ve sborníku *Slovanka* o nich uveřejnil pouze zprávu.

Spolupráce Kopitara a Dobrovského se nevyplácela pouze jim samotným, ale i celému slovanskému světu. Zatímco Dobrovský byl už dlouhou dobu slovanská *vita contemplativa*, začal ho Kopitar po přestěhování do Vídně doplňovat coby *vita activa*.²⁰ Seznámil Dobrovského s těmi slovanskými intelektuálními elitami, které dosud Češi neznali. Přitom výrazně monopolizoval roli zprostředkovatele a dozorce. Dobrovský se tak stal jeden z hlavních členů první velké nadnárodní sítě slovanských obrozenců, kterou Kopitar systematicky budoval od roku 1809 dále. Tato epistolární síť s uzly ve Vídni a v Lublani umožnila ve výjimečně nepříznivé době posledních napoleonských válek první stálý kontakt mezi západními a jižními Slovy, resp. rychlou výměnu informací a idejí mezi Slovinci, Čechy, Poláky, Chorvaty a Srby. Kopitar Dobrovskému tímto způsobem umožnil, aby podnítil, usměrnil či korigoval řadu národních iniciativ, u Slovinců např. nový překlad *Písma svatého* a návrhy reformy grafického systému. Technicky a osobně nejnáročnější bylo spojení Dobrovského a dubrovnického jazykovědce Francesca Marie Appendiniho, které bylo po několika neúspěšných pokusech s pomocí Zoise obnoveno

¹⁷ GRČEVIĆ, Mario: Jernej Kopitar kao strateg Karadžičeve književnojezične reforme. In: *Filologija* 53, 2009, s. 17–19.

¹⁸ Srov. POGAČNIK, Jože: *Bartholomäus Kopitar: Leben und Werk*. München: R. Trofenik (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen, 15), 1978, s. 38–39; HANNICK, Christian: Die Institutiones linguae slavicae von Dobrovský und seine sprachgeschichtlichen Auffassungen. In: *Josef Dobrovský: Fundator studiorum slavivorum*. Eds. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova a Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2004, s. 243; VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekneci: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*. Koper: Annales (Annales Majora), 2006, s. 131.

¹⁹ JAGIĆ, Vatroslav: *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808–1828)*. Berlin: Weidmann, 1885, s. 210–213.

²⁰ NÜBLER, Norbert: Einiges über Jernej Kopitar und Josef Dobrovský. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 467.

roku 1812.²¹ Kopitar si totiž přál s podporou Prahy nasměrovat ne příliš vzdělané dalmatinské slavisty na cestu soudobé analytické filologie. Kromě jiného chtěl také potlačit v Ilyrských provinciích vlivnou Appendiniho tezi, že je srbochorvatský, resp. ilyrský jazyk bezprostřední následník jazyka antických Ilyrů a nejstarší slovanský jazyk, tím pádem nejhodnější jako společný slovanský spisovný jazyk francouzského satelitu na východním pobřeží Jaderského moře.²² V rámci Kopitarovy slavistické sítě probíhala také vášnivá výměna knih. Dobrovský tak byl obdarován řadou nových nebo doposud neznámých slovinských či srbochorvatských tisků, mezi jinými i literárními a jazykovědnými díly Antona Felixse Deva, Jurije Japelje, Valentina Vodnika, Appendiniho, Andreje Kačiče Miošiče, Ardelia Delly Belly a jiných. Kopitar od Dobrovského samozřejmě také dostával užitečné publikace a bibliografické údaje, například upozornění, že tübingenský profesor Christian Friedrich Schnurrer prodává svoji sbírku jihoslovanských protestantských tisků. Kopitar se pak roku 1813 skutečně rozhodl pro nákup této cennosti.²³

Vztah mezi Kopitarem a Dobrovským však nebyl harmonický ve všech ohledech. Kopitarovi se nikdy nepodařilo nadchnout Dobrovského pro své zásadní životní ideje: karantánsko-panonskou teorii, reformu slovanské latinky a austroslavismus. Otec slavistiky nepřijal základy karantánsko-panonské teorie – rozlišování mezi starším osídlením Slovinců a kajkavských Chorvatů v Karantánii, respektive Panonii, a mladším osídlením štokavských Chorvatů a Srbů v Dalmácii a ve vnitrozemí Balkánu. Kopitarovi pro zlost neřadil kajkavské Chorvaty k Slovincům, ale – naopak – Slovinci měl za Chorvaty.²⁴ Právě tak Dobrovský nepotvrdil pokračování Kopitarovy hypotézy o panonském původu staroslověnštiny, resp. o panonské slovinštině jako jazyku sv. Metoděje, staroslověnštinu totiž pokládal za starobulharské nářečí.²⁵ I přes přesvědčivé argumenty nesou-

21 VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*, op. cit., s. 215–255.

22 Srov. BONAZZA, Sergio: Literarische Beziehungen zwischen Sigismund Zois und Francesco Maria Appendini. In: *Germano-Slavistische Beiträge: Festschrift für Peter Rehder zum 65. Geburtstag*. Ur. Milos Okuka in Ulrich Schweier. München: O. Sagner (Die Welt der Slaven, 21), 2004, s. 335–348.

23 LUKAN, Walter: Kopitars Privatbibliothek. In: *Bartholomäus (Jernej) Kopitar: Neue Studien und Materialien anlässlich seines 150. Todestage*. Ur. Walter Lukan. Wien, Köln in Weimar: Böhlau (Osthefte, Sonderband, 11), 1995, s. 238–239.

24 JAGIĆ, Vatroslav: *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808–1828)*. Berlin: Weidmann, 1885, s. 27.

25 LENČEK, Rado L.: Kopitarjev prispevek k razvoju slovanske filologije. In:

hlasil s Kopitarovým hájením vzniku hlaholice před cyrilicí.²⁶ Kopitar nemohl Dobrovského rovněž nadchnout pro úkol sjednocení slovanského grafického systému, resp. pro úkol rozšířit latinku s příslušnými znaky pro specifické slovanské fonémy. Do roku 1812 ho bezúspěšně prosil, aby převzal vedení reformy, do roku 1820 ho pak marně vyzýval k podpoře svého návrhu, totiž aby pro specifické fonémy byla přijata cyrilská písmena.²⁷ V neposlední řadě také Dobrovský, který na jednotu Slovanů a vnitřně-politické uspořádání rakouského císařství nahlížel realističtěji, Kopitara skepticky upozorňoval na naivitu jeho austroslavismu.²⁸ Podle Kopitara, který poukazoval na zárodek austroslavismu u Antona Tomaže Linharta, u Zoise a mladého Dobrovského, by muselo rakouské císařství jakožto domovina staroslověnštiny, jako stát s relativně většinovým podílem slovanského obyvatelstva a jako současná (v budoucnu nejlépe federalizovaná) katolická monarchie, vést západní, jižní a nakonec i východní Slovany a chránit je před škodlivým politickým a kulturním vlivem Uherska, Ruska a Turecka. Vídeň s katedrou staroslověnštiny a s centrální slovanskou akademií by se stala politickým a kulturním centrem Slovanů, které by svazovalo lokální centra v Lublani, Praze, Záhřebu, Dubrovniku, Karlovcí, Lvově, Přemyšli a jinde. Slovinské země by pak jako v období zrození staroslověnštiny a v období římsko-slovanského obřadu vyzářovaly podněty ke kulturnímu rozkvětu slovanských národů, například reformu grafického systému.²⁹

Rado Lenček: *Izbrane razprave in eseji*. Ur. Marta Pirnat Greenberg, prev. Rastislav Šuštaršič in Marta Pirnat Greenberg. Ljubljana: Slovenska matica, 1996, s. 56, 57, 62.

- ²⁶ ŽELE, Andreja: Kopitarjeve zamere pri Čehih. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 483.
- ²⁷ KIDRIČ, France: *Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe*. Ljubljana: Znanstveno društvo v Ljubljani (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani, 7), 1930, s. 131.
- ²⁸ ŽELE, Andreja: Kopitarjeve zamere pri Čehih. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 484–485; VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 196.
- ²⁹ Např. POGAČNIK, Jože: *Jernej Kopitar*. Ljubljana: Partizanska knjiga (Znameniti Slovenci), 1977, s. 91; HAFNER, Stanislav: Jernej Kopitar kot avstroslavist. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 23–34; MERCHIERS, Ingrid: *Cultural Nationalism in the South Slav Habsburg Lands in the Early Nineteenth Century: The Scholarly Network of Jernej Kopitar (1780–1844)*. München: O. Sagner (Slavistische Beiträge, 455), 2007, s. 135–137; VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma*

Třetí fáze: romantikové

V třetím desetiletí 19. století se vztahy mezi Kopitarem a Čechy znovu změnilly. Zavedený Kopitar pohostinně přijímal ve Vídni jako kdysi Zlobický mladší slavisty a literáty, rozprávěl s nimi ve své oblíbené restauraci *Zum weissen Wolf* a pomáhal jim jako filolog, knihovnik a cenzor. Přesto se ale rozdílly v jeho chápání historie a budoucího vývoje slovanských národů stále více prohlubovaly, takže vztahy nabývaly ambivalentní povahy. Zatímco Kopitar a Dobrovský potlačovali jiné názory blahosklonným přesvědčováním a kousavou ironií, nesoulady mezi vídeňským slavistou a českými romantiky se v posledním období zvrhly v nepřeklenutelné spory plné zášti. Po smrti Dobrovského zůstal Kopitar bez jediného rovnocenného vědeckého spolupracovníka z českého prostředí, ale také bez jediného přítele a spojence.³⁰ Romantikové mu nevyčítali pouze nejhorší osobnostní vlastnosti, ale také ctižádostivost, panovačnost a egocentrismus, navíc i odpor k českému obrození.³¹ Kopitarovi se proto nemohlo podařit, aby ve slovanském světě zaujal místo Dobrovského. Nehledě na to, stejně jako za života Dobrovského, dávaly jeho vztahy s Čechy nadevše důležité výsledky pro slavistiku a slovanskou literaturu. Hlavní polemiky se týkaly reformy slovanské latinky, karantánsko-panonské teorie, austroslavismu, rusofilství, autentičnosti staročeských rukopisů, cenzury a konceptu slovanského obrození.

Po vzoru Dobrovského nechtěli romantikové nikdy podpořit Kopitarovy reformy slovanské latinky, neboť byli spokojeni s pravopisem vlastním.³² Právě proto zavrhovali karantánsko-panonskou teorii a tím nepřímou i vyzvednutí Slovinstva. Kopitar doufal, že ji přijme Pavel Josef Šafařík, se kterým byl ve třetím desetiletí 19. století v přátelském vztahu, poté se ale rozešli. Nicméně Šafařík po Kopitarově smrti potvrdil tezi o západním původu staroslověnštiny a dokázal prvenství hláholice před cyrilicí.³³ Karantánsko-panonskou teorii se vyhnul také Jan Kollár,

v *narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*. Ljubljana: Založba ZRC (Studia litteraria), 2010, s. 288–289.

³⁰ ŽELE, Andreja: Kopitarjeve zamere pri Čehih. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 493.

³¹ VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekneci: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 156, 205.

³² ŽELE, Andreja: Kopitarjeve zamere pri Čehih. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 479.

³³ HEŘMAN, Sáva: Spisovný («standardní») jazyk u J. Kopitara a J. P. Šafaříka. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15),

když do svého panslavistického konceptu zahrnul pouze čtyři velké slovanské rodiny, a sice ruskou, polskou, československou a ilyrskou, resp. srbochorvatskou. Česká podpora ilyrského programu Ljudevita Gaje Kopitarovi k zlosti nepřímo zapříčinila podráženosť slovinštiny chorvatštině. Kopitarovu austroslavismu, který do popředí stavěl Západ, Vídeň, katolicismus a slovinství, čeští romantikové vzdorovali ještě více než Dobrovský – zřídili vlastní národní centrum – Prahu.³⁴ Kromě toho se intelektuálové jako Kollár, Václav Hanka a Josef Jungmann ke Kopitarovu rozhořčení obraceli se stále větší náklonností k Rusku. Toto směřování bylo podpořeno nekritickým ruským nadšením z padělaných staročeských rukopisů, které se po Hankových „nálezech“ staly národními relikviemi. Čeští nacionalisté Kopitarovi velmi zazlívali, že téměř osamocen, ačkoliv oprávněně, pochyboval o autentičnosti *Královédvorského* a *Zelenohorského rukopisu*.³⁵ Důležitým zdrojem sporů byla také Kopitarova cenzorská rozhodnutí, například nařčení Šafaříka z panslavismu a zamítnutí Hankova vydání *Dalimilovy kroniky*.³⁶ Češi mu nezůstali nic dlužni, neboť si na něj kvůli tomu stěžovali ve Vídni.³⁷ V neposlední řadě stupňovala českou zášť ke Kopitarovi solidarita mezi pražskými a lublaňskými romantiky, kteří měli stejný pohled na reformu grafického systému a na roli vysoké literatury v národním obrození. Tak František Čelakovský, Šafařík a František Palacký bránili almanach *Krajnska čbelica*, Matiju Čopa a Franceho Prešerna, přičemž zavrhli Kopitarův model postupného obrození s oddáleným vývojem vysoké literatury a návrh nového grafického systému s převzatými cyrilskými písmeny.³⁸

Nehledě na konfliktnost vztahů podnítl Kopitar, ať už osobně či svými díly, mnoho vědeckých a literárních plánů, například rozvoj folkloristiky u Čelakovského a Šafaříka. Šafařík se pod jeho vlivem zabýval slovenským jazykem (Kuchar 1996). Kopitar mu pomáhal při psaní jeho první-

1996, s. 455–462; VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeци: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 132, 203.

34 VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeци: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 197.

35 ŽELE, Andreja: *Kopitarjeve zamere pri Čehih*. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 484–490.

36 *Ibidem*, s. 492.

37 VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeци: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 207, 209.

38 HOMOLÁČ, Jiří – STICH, Alexandr: *Bartoloměj Kopitar a český romantizmus*. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 440–445.

ho velkého díla s názvem *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* (1826) a při přípravě ještě obsáhlejší historie jihoslovanských literatur, která vyšla posmrtně. Povzbuzoval jej chválou, rozšiřoval jeho knihovnu, obstaral mu slovinského spolupracovníka Čopa a posílal mu vlastní připomínky.³⁹ Symbolického smíru mezi Kopitarem a Čechy dosáhl Kollár, když v básnickém cyklu *Slávy dcera* vyzdvihl vídeňského slavistu jako velikána slovanského světa a strážce *Frizinských zlomků*,⁴⁰ kromě toho jej jako jediný představitel svého národa navštívil naprosto osamělého několik týdnů před smrtí roku 1844.⁴¹

V uvedených vztazích lze tedy vysledovat tři fáze Kopitarova osobního vývoje od slavistického začátečníka k evropské autoritě, jakož i tři fáze českého národního obrození od osvícenství po romantismus. Tyto dva procesy byly nejpoklidnější v nerovném, nicméně konvenčním vztahu mezi Zlobickým a Kopitarem. Největší společný výsledek přinesl osobně a odborně vyrovnaný, přesto latentně konfliktní vztah Kopitara a Dobrovského. Nejrozporuplnější byla poslední fáze, kdy náraz beznadějně rozdílných názorů ještě stupňovaly charakteristické zvláštnosti Kopitarovy, ale i českých romantiků.

Literatura

- BONAZZA, Sergio: Literarische Beziehungen zwischen Sigismund Zois und Francesco Maria Appendini. In: *Germano-Slavistische Beiträge: Festschrift für Peter Rehder zum 65. Geburtstag*. Ur. Milos Okuka in Ulrich Schweier. München: O. Sagner (Die Welt der Slaven, 21), 2004, s. 335–348.
- GRČEVIĆ, Mario: Jernej Kopitar kao strateg Karadžičeve književnojezične reforme. In: *Filologija* 53, 2009, s. 1–53.
- HAFNER, Stanislav: Jernej Kopitar kot avstroslavist. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 23–34.

-
- ³⁹ SLODNJAK, Anton: *Pisma Matija Čopa 2: Literatura Slovencev*. Ljubljana: SAZU (Korespondence pomembnih Slovencev, 6/II), 1986, s. 167–170; VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 200–202.
- ⁴⁰ HOMOLÁČ, Jiří – STICH, Alexandr: Bartoloměj Kopitar a český romantismus, op. cit., s. 445–451; VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit. s. 226, 232.
- ⁴¹ VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeči: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*, op. cit., s. 209.

- HANNICK, Christian: Die Institutiones linguae slavicae von Dobrovský und seine sprachgeschichtlichen Auffassungen. In: *Josef Dobrovský: Fundator studiorum slavlicorum*. Eds. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova a Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2004, s. 243–260.
- HERMAN, Sáva: Spisovný (»standardní«) jazyk u J. Kopitara a J. P. Šafaříka. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 455–462.
- HLAVAČKA, Milan: Josef Dobrovský a jeho doba aneb proměny doby a Dobrovského limity. In: *Josef Dobrovský: Fundator studiorum slavlicorum*. Eds. Vladimír Vavřínek, Hana Gladkova a Karolína Skwarska. Praha: Slovanský ústav AV ČR, 2004, s. 22–31.
- HOMOLÁČ, Jiří – STICH, Alexandr: Bartoloměj Kopitar a český romantizmus. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 437–454.
- JAGIČ, Vatroslav: *Briefwechsel zwischen Dobrowsky und Kopitar (1808–1828)*. Berlin: Weidmann, 1885.
- KIDRIČ, France: *Dobrovský in slovenski preporod njegove dobe*. Ljubljana: Znanstveno društvo v Ljubljani (Razprave Znanstvenega društva v Ljubljani, 7), 1930.
- KIDRIČ, France: *Zoisova korespondenca 1808–1809*. Ljubljana: AZU (Korespondence pomembnih Slovencev, 1), 1939.
- KIDRIČ, France: *Zoisova korespondenca 1809–1810*. Ljubljana: AZU (Korespondence pomembnih Slovencev, 2), 1941.
- KUCHAR, Rudolf: J. Kopitar a P. J. Šafařík. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 473–477.
- LENČEK, Rado L.: Kopitarjev prispevek k razvoju slovanske filologije. In: Rado Lenček: *Izbrane razprave in eseji*. Ur. Marta Pirnat Greenberg, prev. Rastislav Šuštaršič in Marta Pirnat Greenberg. Ljubljana: Slovenska matica, 1996, s. 53–69.
- LUKAN, Walter: Kopitars Privatbibliothek. In: *Bartholomäus (Jernej) Kopitar: Neue Studien und Materialien anlässlich seines 150. Todestage*. Ur. Walter Lukan. Wien, Köln in Weimar: Böhlau (Osthefte, Sonderband, 11), 1995, s. 221–337.
- MERCHIERS, Ingrid: *Cultural Nationalism in the South Slav Habsburg Lands in the Early Nineteenth Century: The Scholarly Network of Jernej Kopitar (1780–1844)*. München: O. Sagner (Slavistische Beiträge, 455), 2007.
- MILLER, Raymond: Rehabilitating Kopitar: A Review Essay of Ingrid Merchiers: Cultural Nationalism in the South Slav Habsburg Lands in the Early Nineteenth Century: The Scholarly Network of Jernej Kopitar (1780–1844). In: *Slovene Studies* 30/2, 2008, s. 291–308.
- NEWERKLA, Stefan Michael: Josef Valentin Zlobický im Kreise seiner Vorgänger und Zeitgenossen. In: *Videňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: Život, dílo, korespondence*. Eds. Josef Vintr a Jana Pleskalová. Praha: Academia, 2004, s. 137–158.
- NÜBLER, Norbert: Einiges über Jernej Kopitar und Josef Dobrovský. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 463–471.
- POGAČNIK, Jože: *Jernej Kopitar*. Ljubljana: Partizanska knjiga (Znameniti Slovenci), 1977.
- POGAČNIK, Jože: *Bartholomäus Kopitar: Leben und Werk*. München: R. Trofenik (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen, 15), 1978.
- REICHEL, Walter: Josef Valentin Zlobický – erster Professor für böhmische Sprache und Literatur: Leben, Wirken und Verdienste vor dem Hintergrund der Aufklärung.

- In: *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: Život, dílo, korespondence*. Eds. Josef VINTR a Jana Pleskalová. Praha: Academia, 2004, s. 115–136.
- SLODNJAK, Anton: *Pisma Matija Čopa 2: Literatura Slovencev*. Ljubljana: SAZU (Korespondence pomembnih Slovencev, 6/II), 1986.
- VIDMAR, Luka: *Zoisova literarna republika: Vloga pisma v narodnih prerodih Slovencev in Slovanov*. Ljubljana: Založba ZRC (Studia litteraria), 2010.
- VINKLER, Jonatan: *Posnemovalci, zavezniki in tekmeci: Češko-slovenski in slovensko-češki kulturni stiki v 19. stoletju*. Koper: Annales (Annales Majora), 2006.
- VINTR, Josef: Josef Valentin Zlobický – ein vergessener tschechischer Patriot aus dem Wien der Aufklärung. In: *Vídeňský podíl na počátcích českého národního obrození: J. V. Zlobický (1743–1810) a současníci: Život, dílo, korespondence*. Eds. Josef VINTR a Jana Pleskalová. Praha: Academia, 2004, s.101–114.
- ŽELE, Andreja: Kopitarjeve zamere pri Čehih. In: *Kopitarjev zbornik*. Ur. Jože Toporišič. Ljubljana: FF (Obdobja, 15), 1996, s. 479–495.

